

R. Simon Jacob ben Asher, ca. 1269-ca. 1340.

1

עזרי מעם ה' זה השער לה' עושה שמים וארץ
צדיקים יבואו בו

טור ושלחן ערוך אורה חיים

הלכות ברכת הפירות עד הלכות שבת

סימנים ר"ב — רמ"א

עם כל המפרשים אשר נדפסו מקדם
עם הרבה מעלות טובות ומשובחות

- * עם ספר פרי מגדים מוגה ומתוקן על הדף *
- * ונלוה אליו ספר הלבוש *
- ועליו חונים הספרים
- * מלבושי יום טוב, אליה זוטא, אליה רבה *
- וכן ניתוספו הספרים
- * עולת תמיד, תהלה לדוד, ילקוט מפרשים *
- * שינוי נוסחאות בטור *

- * נסדרו ונדפסו מחדש כרוב פאר והדר באותיות מאירות עינים *
- * מוגהים ומתוקנים כרב העיון על פי דפוסים ראשונים וכתבי יד *
- * כתוספת מראי מקומות ופענוח ראשי חיבות והגהות והערות *

ברוקלין
נזא יארק

שנת חשנ"ד לפ"ק

מאנטריאל
קאנאדא

זעני כלל
גטל עב
עבור

2

ויפטור הכל, משא"כ "לכרם" ממש סוכר כורא נפשות רכות. ומעתה יצא לנו הדין באכל כסנין בזמן אחד ואח"כ פת יברך ברכת המזון ויפטור הכסנין מספק דזה קולא, עיין ט"ז סימן קס"ח אות וי"ו מעין שלש קולא לגבי שלש ברכות [מן משא"כ כהאי גוונא וכדאמרן * , ועמג"א סימן רי"א אות ט' מן]:

ואם כן הוא אף אנו נאמר **הפירוש** יש בין ברכה ראשונה לאחרונה, וראשונה אם יש לפניו פרי העץ ודבר שיש ספק אם פרי העץ או פרי האדמה יברך תחלה פרי העץ על הוראי ואח"כ יברך פרי האדמה על הספק, משא"כ ברכה אחרונה אם יש מעין שלש ודבר שיש ספק אם מעין שלש או כורא נפשות רכות יברך רק מעין שלש ותו לא דספק ברכות לקולא ואסור לגרום ברכה שאינה צריכה עיין סימן רט"ו (סעיף ד') ומג"א אות ר', ובראשונה לא שייך זה בנדון דידן כי צריך על כל מין ברכה הראויה לו * והבן זה, ואי"ה בפנים (סימן רי"א מ"ז ס"ק ב' ד"ה הוי) יבואר עוד:

סדר המעלות בברכת "הריח" כפי הנראה:

א', כורא שמן ערב, ב', [כורא] עצי כשמים, ג', [כורא] עשבי כשמים, ד', [כורא] מיני כשמים, ויש ברכה חמישית, [על] פירות שהם ראויים לאכילה הנותן ריח טוב בפירות, יראה להקדים ריח טוב בפירות מעצי כשמים ג"כ ועיין סימן רי"ו סעיף (א') [ב'], וסעיף יו"ד בהג"ה יע"ש, ועיין מג"א שם אות י"ו מן] ואי"ה יבואר שם:

[יא] כ"ל אמרו בברכת הנהנין דאזלינן כיה בחר רובא כמבואר בסימן ר"ב סעיף (א') [ב'] בהג"ה שאם "נתערב" וכו', והך חערובת לאו רווקא שאי אפשר להכיר [אלא] אפילו כל אחד עומד בפני עצמו נמי בחר רוב אזלינן, והטעם מן] הוא הכלל כל שעיקר ועמו טפילה הולכין בחר העיקר כמ"ש הט"ז אות א' שם, ובסימן ר"ב סעיף א' מבואר בין טפילה מעורבת או בפני עצמה, וכן הוא לשון הר"מ ז"ל פרק ג' מהלכות ברכות הלכה ה' ר' ד' יע"ש, ומינה כפורים שמרקחין שומשמן] מן] ברכש ומערבין פתיחי אגוז כל שרוב שומשמן] בחר העיקר אזלינן ומברך פרי האדמה, כי אין זה דומה לכיטול האיטורין דלא שייך רוב אלא אם כן אין ניכר, משא"כ בברכת הנהנין וכדכתיבנא:

ואמנם כשיהיה דין זה ברור ואמתי מוחלט שאין בו ספק צריך שיחוס אליו [שלשה] תנאים כמו שאבאר בעזרי:

התנאי הא'. הוא שיהיו התערובות שניהם דבר חשוב ובר חיובא, הא באין דבר חשוב אף שהוא הרוב בטל הוא לגבי המיעוט לדעת הט"ז בסימן ר"ב אות ט' בשריית מי פירות ובשולם לרא"ש (פרק כיצד מכריזין סימן י"ח), או לרשב"א בדרבנן ככך (שם דף ל"ה ד"ה רבש), מברך פרי העץ וכדומה אף דעשר ידות יש בו מים גרידא מים לא חשיבי ובטילי, וזוהו הוליד דין בסימן ר"ה אות ה' דאם בישראל יקרות בחומץ או בארש"ט דחשיב בפני עצמו מברך על מי יקרות כמו על החומץ דבחר רובא אזלינן ואי"ה בפנים (מש"ז שם) יבואר זה. וכנראה ממרוצת לשונו בסימן ר"ב אות ט' וסימן ר"ה אות ה' שני טעמים יש, א' מיה לא חשיבי, ב' שאין לו טעם בפני עצמו והפירות והירקות נותנים בהם טעם טוב כה"ג י"ל (טבע) [טעם כעיקר] כו' נ]. אבל מעולת חמדי (סימן ר"ד ס"ק ב') הביאנן] המג"א בסימן ר"ד אות ט' בשכר תמרים נא], י"ל דבמים אזלינן ג"כ בחר רובא, [ו]ן מי שריית הפרי ומיה דשלקא י"ל דמיירי באין רוב מים נגד המשקן הנפלטין וזה דוחק דמיה דשלקי משמע אף שיש רוב, ולומר דבטל בששה חלקים במים הקשה המג"א דזה לא שייך אלא ביין יע"ש מזה:

ומפירצת דברי הט"ז סימן ר"ב אות א' ומבואר יותר באות כ' שם דכי אזלינן בחר הרוב היכא דלא בירך עליו, אבל אם כבר בירך שהכל על שכר שעורים וכדומה ונתערב מעט יין ברוב שכר לא אזלינן בחר רובא רק בחר טעמא, כיון דאם נזיל בחר רובא (והיה) [יהיה] פטור לגמרי הוא דומיא דחלה נב] כמ"ש בסימן ר"ב אות א'. ויש לי לדון בדבר זה, עיין מג"א סימן קע"ד אות ט' ה"אנוסי" נג] תוך הסעודה משקה עיקר וה"אניסי" טפל ופת (פטור) [פטור] למשקה [ולה"אניסי"]. אלמא אע"ג דאין צריך כלל עתה לברכה נדן פטור מכל, ורוב הטעם משום דהוא עיקר והמעט טפל עיין סימן ר"ב מג"א אות א' וכ"כ הב"י ב[ריש] סימן ר"ב בשם הרשב"א (או הרשב"ץ) נה] ביין נון] הטעם דכל שעיקר ועמו טפילה וכו'. אם לא שנחלק בטעמא והפך כולו כו' נון] וצ"ע בזה:

[התנאי] השני. כחמשת מיני דגן לא שייך עיקר וטפל ואירכה הם העיקר אף שהם המעט כל שאין [כוונתן] לרוב כמבואר בסימן ר"ח סעיף ב' יע"ש, ומברך עליהם כורא מיני מוונות לבד ונפטר התערובות הרוב. וניתן להם חשיבות הרוב כאילו הם הרוב אבל לא יותר, וממילא כל התנאים השייכים ברוב שייכים בחמשת מיני דגן להט"ז בסימן ר"ב אות א' כ' וכמ"ש לעיל נח]:

ואם צריך שיהיה נרגש טעם חמשת המינים לכאורה במחלוקת שנויה בט"ז סימן ר"ח אות ג' וסימן ר"ב אות א' ומג"א סימן ר"ד אות כ"ה יע"ש מ"ש בפריי מזה. ומדברי הפרי חדש בסוף ספר מים חיים סימן ט' מבואר בענין המלכ"ין מתירוש ומעט קמח ומרתיחין ונעשה עב אע"ג דעיקר אכילה התירוש הואיל והקמח נותן טעם ומכשירו לאכילה הקמח עיקר ומברך כורא מיני מוונות ובפנים (מ"ז סוף סימן ר"ד) ביארתי:

ואני מסופק כמלכ"ין זה אם אין נותן קמח כי אם בשמים ושאר דברים להיות נתעבה (עיין יו"ד סימן קכ"א סעיף כ"ו בט"ז אות י"ח וש"ך אות מ"ט), או יין הקרוש כקור וכדומה, מהו מברך אם פרי הגפן או פרי העץ. עיין ר"מ הלכות טומאת אוכלין פרק א' (הלכה י"ט) ופרק ט' (הלכה א' וכו') יין הקרוש הי"א נט] ובהשגות הר"א ז"ל ובכסף משנה * וצ"ע כעת. גם אפשר קרוש משקה, ובישול ונתעבה אוכל וצ"ע:

[התנאי] השלישי. הוא שיש לדון בדבר שעביר לטעמא ויש בו ממש, הדמיון ונגביל ושאר כשמים דעבירי לטעמא והם מרוקחים ברבש עם שאר דברים (לכר מחמשת מיני דגן) והכשמים מועטין ומ"מ יש בהם ממש לא שחוקים דק דק, כפי הנראה ממרוצת הלבוש בסימן ר"ד סעיף י"ב שהבין בהגהות רבו רמ"א ז"ל דכה"ג אין בטילין במיעוטן, ושעל זה טען המג"א ז"ל באות כ"ה א"כ המשימין בצלים כתוך התבשיל יברך עליהם דלטעמא עבירי, ועיין מ"ש בפנים (א"א שם) מזה ט] ושאינו בשמים שחוקים או שומן בתבשיל אין בו ממש עיין ט"ז סימן ר"ב אות א' סא]:

ובכ"ל] התנאי הזה הוא כל שעושה לרפואה אין הולכין אחר הרוב כמו שמן ע"י אניגרון בסימן ר"ב סעיף ד' ועיין מג"א שם אות ל"ד יע"ש:

[יב] והך דמברך על העיקר ופותר הטפל הן בטפילה מעורבת אם בפני עצמה ופירטי תנאי מבוארים בסימן ר"ב כזה, ובגרי"ט משומשמן ומעורבין חתיכות אגוז בו הולכין אחר הרוב אף שניכר כי אין דומה לכיטול האיטורין וכבר נתבאר זה לעיל (אות י"א):

הגהות והערות

מן] והיינו כשהוא לבדו פה שאין כן כהאי גוונא כשאלו גם פת דצריך כוודאי לברך ברכת המזון או יברך ברה"מ ויפטור הכסנין שהוא ספק כגיל: [מן] דאם יכול לפטור בברכה אחת אסור לגרום ברכה שאינה צריכה עיי"ש: [מן] דבפעיף ב' שם כתב בדמרי הראוי לאכילה מברך הנותן ריח טוב בפירות. ובסעיף י' בהג"ה שם כתב דכריעבר כשברך על עצי כשמים ועשבי כשמים מיני כשמים יצא עיי"ש. ובמג"א שם ס"ק ט"ז כתב דאזלינן בחר החביב, ופרי הראוי לאכילה כוודאי חביב יותר: [מן] דהטעם דאזלינן בחר רובא הוא משום דקיימא לן (בסימן ר"ב סעיף א') ב"ל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופותר את הטפילה, ובסתמא אזלינן בחר טעם ולא בחר רוב: [נא] ושכר שעורים שמברכין עליהם שהכל שכתב המג"א ח"ל קשה מאי שנא ממי פירות שמברך כורא פרי העץ להרא"ש וכו', והעולת חמדי כתב ונתבטלו השעורים כששה חלקים, ולא דק דרוקא גבי יין אמרין כן עיין ס"ק ט"ז ע"ל. וכדי ליישב קושיית מג"א כתב רבינו שדעת עולת חמדי דבמים אזלינן ג"כ בחר רוב ולא כט"ז, ומ"ש "בששה חלקים" הוא לאו דוקא, והך דמי שריית פירות איירי בלתיכר רוב וכו' עיין ס"ק רבינו שזה דוחק לפרש כן דינא דמי שריית פירות ובישולם (וכ"כ רבינו כ"א"א שם. אמנם זאח למודעי שלא היה ספר עולת חמדי לפני רבינו הפמ"ג כמ"ש בא"א סימן א' ס"ק י"ב וכן בסימן ר"ב ס"ק י"ז ובריש סימן ש"ו, ועיין בעולת חמדי שמיים כוה"ל ולפי

או"ח סימן רד הלכות ברכת הפירות

מגן אברהם שראי כה

באר הטלה

היה פרי ולא מנצחין עליה טורח פרי העץ אלא טורח פרי האדמה, ואע"ג דהתוספות (ד"ה והלגמל) והרא"ש (סימן ג') לא גרסי זה ופ"ל דגבי ברכות נמי מנצחין טורח פרי העץ (ו) הטורח (סימן ר"ג סעיף ו') כתב לפסוק הגירסא שזכרנו וכן פסק הש"ע (שם) דיש לנצח טורח פרי האדמה ואם כן הוא היין נמי בכל הקליפות: ואין להקשות דהא אמרינן שם בגמרא דקפריסין לא היה שומר לפי כיון דאזי שקליה לה לא מיית הפרי מה שאין כן בשאר קליפות דאזי שקלת לה מיית הפרי ממילא הוא הקליפה שומר לפירא וא"כ קליפת מראנ"ץ נמי אי שקלת לקליפה מיית המראנ"ץ והוה שומר לפירא, הא לאו מילתא היא דעד כאן לא אמרינן שם דשומר הוה כפרי אלא לענין ערלה דיש נה רצי דאזי פרו דמרינן אפילו הקליפה כדאיתא ב"ד סימן ר"ד (סעיף א') אכל באמת לאו פרי הוא מלד ערמה ומשום הכי לא שייך טורח פרי העץ אפילו בקליפה שהוא שומר. ואע"ג דגמרא שזכרנו יליף הברכה מדין ערלה היינו לענין לאו פירא דהוה כל שכן בברכה אכל לענין ש פירא אין ללמוד ברכה מערלה. וראיה מדברי התוספות שם בהא דתניא (שם ל"ו ע"ג) קליפי אגוזים וגרעינים חייבים, וכתב התוספות (ד"ה קליפי) מכאן שיש לנצח על הגרעינים טורח פרי העץ, ולא כתב כן על קליפי אגוזים הקודם לגרעינים אלא על כרחך דקליפות חיוב ערלה הוה אע"ג דלאו פירא הם אלא שומר למד אסור מנח הריטי דאזי פרו ועל כן ברכמיהו טורח פרי האדמה מה שאין כן בגרעינים דהם ע"כ פירא אע"ג דאינם כל כך פירא מעליה מ"מ שם פירא עליהו משום הכי הוה ברכה וערלה שוין דהוה פירא. משום הכי ג"ע על התוספות והרא"ש דפ"ל בקפריסין דברכותיהו טורח פרי העץ, דהא אפילו קליפי אגוזים דהוה שומר אפ"ה נצ"ח דוקא רצי דאזי פרו הטפל לפרו לענין ערלה משמע דמלד ערמה לא הוה פירא רק מלד הרצי אסור כן ולענין ברכה ליכא רצי ודאי לא הוה פרי והוה כמו נטע רצי הנוצר בהלכות ערלה ערלה פירא כיון דאין שם רצי דאזי וברכתה טורח פרי האדמה. מכל זה נראה צדור דברכת קליפת המראנ"ץ הוא טורח פרי האדמה ושעמתי רבים מפלפלים בברכה זו והנלע"ד כתבנו צדור: (סיף יב) (טו) לפיכך מיני דבש (וכו') שטבש"ים וכו'. זה דברי רמב"ם (פ"ג מנחות ה"ו) וזה קאי ארישא דלמך אס אינו עשוי אלא לנצח דלא אזלינן בחריה, והא דהקדים לזה אכל אס עירב כדי ליתן טעם שהוא שלל כקדר, נראה דמתכין הרמב"ם נסידורו זה כדי שצדור דבריו צמח שכתב כדי ליתן

הגה יט וכל מרקחת שאין גריאים רגילין ט אלא בד (י) לרפואה מנצחין עליו שהכל (ב"י בשם (הרא"ש) (הרא"ש) פ"ו ע"א ק"ג):

יב כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטרו את הטפילה כה וכל דבר (יח) שמעורבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע התבשיל הרי זה טפילה אבל אם עירב (יט) כדי ליתן טעם בתערובת הרי הוא עיקר (טו) לפיכך מיני כהו דבש שמכשולים אותם ונותנין בהם חלב חטה כדי לדבק ועושים מהם מיני מתיקה אינו מברך בורא מיני מזונות מפני שהדבש הוא העיקר:

וג"ע על רמ"א שכתב ואפשר דמיירי שאין טורחם לאכול וכמ"ס סעיף ח' (פ"ק י"ט): (וסיף יב) בדה וכו' דבר שמעורבין וכו'. כל סעיף ג' זה הוא לשון הרמב"ם פרק ג' (מנחות ה"ו), ופשוט דמיירי דוקא נה' מינים דנהי איירי כל הפרק וכדסיים ואזיל לפיכך וכו' "חלב חטה" אכל בשאר מינים פשוט דלזלינן אחר הרוב וכן כתב הרא"ש (סימן ו') וכן משמע בגמרא (ל"ו ע"ג) דלמרינן כל שיש ט מה' מינים מנצחין טורח מיני מזונות, והיינו דוקא כשכל ליתן טעם בתערובת וכמ"ס סימן ר"ח סעיף ב' אס כן בשאר מינים אפילו נה ליתן טעם הולצין אחר הרוב וכמ"ס שם סעיף ו' גבי אורז, והכי מקמתר דאטו מי שימן נגלים או חומץ לחון החכשיל יצרך על הנגלים דוק ותשכח כדנרי, וז"ע על הרב ב"י ורמ"א שדנקחו כה והדבר צדור כמ"ס:

לא הוה רעיש אינו מנצח עליהם כלל כמו שכתב מג"א פ"ק י"ט: (ט"ק ה) וכו' דבר וכו' ופשוט דמיירי וכו'. דנראה מהרב ב"י נספדו, ומדברי רמ"א שדוקהשק לו ממרקחת שנתנים לחוכו בשמים להטעים ואפ"ה אין מנצחים על הבשמים, ע"כ פ"ל דדין זה שכתב הרמב"ם לאו דוקא נה' מיני דגן, אלא בכל דבר היין כן אס יתן ט להטעים מנצח עליו אע"ג דהוא המיטוט: וכ"כ בגמרא. דף (ל"ו ע"ג): דאמרינן כ"כ שיש וכו'. משמע אפילו ה' מינים הוא המיטוט: א"כ וכו' אחר הרוב. ואס כן לא קשה מידי ממרקחת, וכ"כ בתשובתו ח"י חכ"ט ז"ל

מחצית השקל

למרינן כיון דע"י המים ראוים לאכילה, המים עיקר וינצח שהכל: (פ"ק ה) ד' רפואה כשתיא. דהיינו קמה מה' מינים שערט עם מים, דאס הוא רך ודלוחה לשפיה מנצח שהכל כמ"ס סימן ר"ח, ופ"ל להרא"ה הטעם כיון שזמנים אטו שמיחא עיקרו לרפואה ואין גריאים רגילים ט, וכ"כ פשטא דגמרא דף (ל"ח ע"א): ושמן ע"י ידו אניגרוון, ששופה לרפואה ואפ"ה מנצח טורח פרי העץ כן טעם שנתפאר: אי"כ בשאר מיני אפילו נה ליתן טעם הולצין אחר הרוב והכי מקמתר אטו מי שישן נגלים או חומץ לחון החכשיל יצרך על הנגלים, מג"א (פ"ק ר"ה) ע"ש. ועיין ט"ו (פ"ק ט"ו), ועיין עולם ממיד (פ"ק י"ג):

באר היטב

סימן מג"א (פ"ק ר"ג): (ז) רפואה. מיירי שאין טורחם לאכול כמ"ס פ"ק, מג"א (פ"ק כ"ד) ע"ש: (יח) שמעורבין. כל סעיף זה הוא לשון הרמב"ם, ופשוט דמיירי דוקא כמ"ס מינים דנכרי איירי כמ"ס ואזיל חלב חטה וכו' אכל בשאר מינים פשוט דלזלינן אחר רוב, וכ"כ בגמרא דלמרינן כל שיש ט ממשה מינים מנצחין טורח מיני מזונות והיינו דוקא כשכל ליתן טעם בתערובת, אי"כ בשאר מיני אפילו נה ליתן טעם הולצין אחר הרוב והכי מקמתר אטו מי שישן נגלים או חומץ לחון החכשיל יצרך על הנגלים, מג"א (פ"ק ר"ה) ע"ש. ועיין ט"ו (פ"ק ט"ו), ועיין עולם ממיד (פ"ק י"ג):

ביאורי הגר"א

מג"א (פ"ק כ"ד): (סעיף יב) [לא] כל כו'. מתניחין מ"ד א' ועיין ריש סימן ר"כ (סעיף א') לא מבעיא כו': [לב] וכו' דבר כו' אבל כו'. כמ"ס בסימן ר"ח סעיף ב' ועיין

קובץ מפרשים

ברוכי, זה פשוט בעיני, ודו"ק שמה שחילק מדין שמן אניגרוון כחושש בגרונו ליתא, ושתיחת גופא קשיא לי דהא דאי רגילין נמי לאכול בריאים שתיחת רכה ואף על פי כן מברך שהכל נהיה כדברו אי"כ גבי שמן אניגרוון הרי ליה לברך שהכל, אלא דהא כדאמרינן דהיינו טעמא שתיחת משום דהוי לשתייה, איבאר רקשה לי מאי שנא פמיא דסילקא דמברך עליה כורא פרי האדמה אע"ג דהוי לשתייה, ועיין בתלמודי רבינו יונה (כ"ו ע"ב ד"ה מוריס, ועיין בחשבות הרא"ש נכל"ר סימן ס"ה) שהעתיק מן סוף סימן ר"ה, ושבו מצאתי בברך הבית (כאן סעיף ט) כדברי וכן עיקר.

פרי מגדים

ל' לשון רמב"ם נפ"ג מהלכות ברכות (הלכה ה' ו'):

דבשי שרד

(כ) כדי ליתן טעם בתערובת. עיין מנחת יעקב כל ע"ד סק"ה:

הנהרות והערות

כהן בן הוא כרמב"ם שהוא מקור דין זה ובב"י, ובדפוסים הראשונים נדפס ימי דבש" וכו' בלבד והגיה באליה רבה שם ס"ק י"ב דע"ל "מיני": כון ג"כ, ולא קשה מידי דהתם לאו אדעתא דהכי נטעי ליה דהא אי שקלי לא מיית פרי דאליה לא מריבין ליה מאה פרוו, וקפריסין הוה איפכא דלא מיית פירי ואדעתא דהכי נטעי ליה כמ"ס השי"ס להדיא, וזה כדור כדמחלק החם כיון קורא לקפריסין ע"ש. (הגיד חיים צאנזער):

